

Turkish Policy Quarterly'nin Ürdün Kralı II. Abdullah ile gerçekleştirdiği Röportaj*

İleriye baktığımızda, bölgede Arap Baharı sonucu ne gibi tehlikeler ortaya çıkabileceğini görüyorsunuz? ABD ve Avrupa Birliği'nin izlediği siyaset açısından bunun önemi nedir?

Bölgedeki tarihi değişimin doğal bir sonucu olan ve yeni siyasi sistem ve kurumlar köklenene oluşana dek sürecek bir belirsizlik ve istikrarsızlık dönemine tanıklık etmekteyiz.

Kısa vadede, bazı ülkeler Arap Baharı'nın tomurcuklanıp 'yaz'a dönüşmesinden önce bir 'kış' dönemi geçiriyor olabilirler. Tarih, günümüzün en büyük ve en güçlü kabul edilen demokrasilerinde bile bunun gibi geçici gerilemelerin olduğu örneklerle doludur. Ama asıl önemli olan dönüm noktasını atlatmış olmamızdır. Halkların, toplumları şekillenirken daha fazla söz sahibi olma talepleri meşrudur ve bu konuda geri dönüş olmayacaktır.

Uzun vadede, geriye dönüp baktığımızda Arap Baharı'nı birçok Arap için hayatı daha iyi kılan iyi bir gelişme olarak anımsayacağımıza eminim. İnanıyorum ki, er ya da geç Arap dünyasında canlı ve katılımcı bir sivil toplum, daha fazla çoğulculuk, demokrasi, adalet ve eşitlik göreceğiz.

Avrupa Birliği ve ABD'nin henüz olgunlaşmamış Arap demokrasilerine yol göstermek ve destek olmak gibi ahlaki bir sorumluluğu var. Bu aşamada Avrupa ve ABD, bölgede yeni kurulmakta olan hükümetleri değerlendirirken, kendi seçmenleri tarafından kendilerinin değerlendirildikleri standartları baz almalı: yani sözkonusu yeni hükümetin istikrar, güvenlik, demokratik reformlar, sivil haklar, istihdam ve ekonomik büyüme konularındaki yeterliliklerine bakılmalı. Şuana kadar ki işaretler, Arap Baharı ile şekillenen siyasi güç ve hükümetlerin Batı ile ve Batı'nın da bu güçlerle sağlıklı bir ilişki ve açık bir diyalog istediği yönünde. Geçtiğimiz yıl AB Dışişleri ve Güvenlik Politikasından Sorumlu Yüksek Temsilci Catherine Ashton tarafından başlatılan Güney Akdeniz için AB Çalışma Kolu ve ABD Başkanı Obama tarafından sunulan Orta Doğu Teşvik Fonu oldukça olumlu adımlardır.

Komşunuz olan birçok ülkede demokrasinin kaçınılmaz olarak laikliği sonlandıracağı varsayımıyla ilgili ne düşünüyorsunuz? Bireysel haklar gelişeceği yerde daha tam filizlenmeden kısıtlanacak mı?

Arap Baharı saygınlık, adalet ve özgürlüğe yapılan bir çağrıdır. Eski rejimlerde iktidar ya da muhalefet ayırt etmeksizin tüm güçlere yöneltilen bir değişim çağrısıdır. Ayaklanmalar sonrası ilk seçimler sonucu yönetime gelen gruplar ılımlılık, çoğulculuk ve özgürlüklere verdikleri önem doğrultusunda seçildi. Bu değerlerin uygulamaya konulduğunu görmek istiyorlar, siyasi eğilimleri ne olursa olsun. Mesuliyetli olumlu sistemler gerçekten hayata geçirilebildiği takdirde, özgürlükleri muhafaza etme konusunda başarısız olan siyasi partiler bir dahaki sefere yeniden seçilmeyeceklerdir.

Unutmamalıyız ki, her zaman “bir sonraki seçim” olacaktır ve adaylar bireysel haklar ve demokratik değerlere bağlılıklarına göre değerlendirileceklerdir.

Yakın zamanda Hamas lideri Halit Meşal ile görüştünüz. Görüşmenin resmi amacı “Ürdün ve Hamas ilişkilerinde yeni bir sayfa açmak” olarak açıklandı. Amman neden tam şimdi Hamas'la ilişkilerini yeniden gözden geçiriyor? Ürdün'ün İslami gruplara yönelik siyaseti Arap Baharı sonucu değişiyor mu?

Ürdün, İsrail-Filistin uzlaşmazlığının çözümünde hep ön planda çaba sarf etmiştir ve bu, bütün Filistinli gruplarla konuşmayı gerektirir: Hamas da Filistin'in siyasi yapısının parçasıdır. Özellikle Hamas ile, Gazze'deki seyyar hastane ile ilgili olarak uzun bir süredir düzenli bir şekilde temastaydık. Hamas Ürdün'de yeniden ofis açmayacak, bu politikada herhangi bir değişiklik yok.

Ocak sonunda Halit Meşal ve Katar Prensi ile yaptığımız görüşmenin ana hatlarını Ürdün'ün barış çabalarına desteği, Filistin uzlaşması ve Filistin Ulusal Yönetimi'nin Filistin halkının taleplerini gerçekleştirmesi konuları oluşturuyordu. Uluslararası toplumun desteğiyle yapılacak olan müzakerelerin Filistin haklarını geri almanın tek yolu olduğunu vurgulayarak konuya ilişkin duruşumuzu yineledim. Yani bu politikamızda da herhangi bir değişiklik yok.

Arap ayaklanmaları bölgedeki jeopolitik dengelere nasıl yansdı ve Türkiye'nin politika değişiklikleri bu yeni fay hatlarını ne şekilde etkiledi?

Türkiye her zaman kilit bir bölgesel aktör olmuştur ve olumlu tutumu ve vakitli politikaları sayesinde de bölgesel proflini Arap Baharı'ndan önce yükseltmeye başlamıştı. Fakat bölgesel değişim hala devam ettiğinden dolayı, yeni jeopolitik dengeleri şimdiden öngörmek için henüz erken .

Arap ayaklanmaları, geçen yıl Kahire'deki İsrail Büyükelçiliğine yapılan saldırıda da görüldüğü üzere, İsrail'in izolasyonunu daha da arttırdı.

Bir diğer yeni jeopolitik etken ise, Mısır'ın daha çok kendi dönüşüm süreciyle meşgul olmasıdır. Bu, Ürdün dahil diğer ülkelerin, özellikle barış sürecinin ilerlemesi açısından ve Filistin halkının Filistin devletini kurarak İsrail'le yan yana güven içinde yaşama yönündeki meşru amacını savunma açısından devreye girmeleri gerektiği anlamına gelmektedir. Mısır'ın güçlü olması Arap diplomasisinde ve Araplar arası koordinasyonda her zaman için önemli bir öge olmuştur ve ülkenin geleneksel bölgesel ve uluslararası rolünü en kısa zamanda yeniden üstleneceğine inanıyoruz.

Suriye şuanki en büyük soru işareti. Ülkede durumun ne şekilde gelişeceğini ve bu gelişmelerin İran, Hizbullah, Hamas, Irak ve Orta Doğu'daki diğer aktör ve ülkeler üzerindeki etkisini kapsamlı olarak değerlendirmek şuan için imkansız. Net olan tek bir şey var ki, Suriye krizi özellikle Türkiye ve Ürdün gibi komşu ülkelere yeni sorumluluklar ve aslında olağanüstü bir hal alma yolunda.

Değişen bölgesel dinamiklerin ortasında Ürdün kendini nasıl konumlandırıyor?

Reaktif olmaktan ziyade proaktif olupbarış ve güvenlik açısından ve bölgesel işbirliklerinin sıkılaştırılması ve yaygınlaştırılması hususlarında yön gösterebilmeye gayret ediyoruz. Ancak bunu yaparken de diğer ülkelerin iç işlerine müdahale etmemeye yönelik köklü prensibimize her zaman sadık kalıyoruz.

Bahsettiğim gibi, barış süreci halen siyasetimizin merkezinde. Tüm Filistinlilerin meşru haklarını sağlayacak kalıcı barışın sağlanması yalnızca bölgesel bir siyasi hedef değil aynı zamanda Ürdün'ün en önemli ulusal amaçlarından. Öte yandan barış için fırsat penceresi hızla daralıyor, ve hepimiz için –Filistinliler, İsraililer ve uluslararası camia-seçenekler tükeniyor. Bu nedenle senenin başında girişimde bulunarak, Amman'da İsrail ve Filistinli müzakerecileri -16 aydır ilk defa- bir araya getirdik. Burada yapılan konuşmalar daha çok 'keşif konuşmaları' niteliğindedi ancak zaten hiçbir sorun konuşmadan çözülemez.

Yaklaşık 10 yıl önce Şii unsuru hakkında uyarıda bulunmuştunuz. İran'ın bölgedeki etkisi ile ilgili endişeli misiniz? Aynı şekilde, Irak? Bölgede daha geniş çapta bir mezhep çatışması görmemiz olası mı? Bölgede kutuplaşmanın giderek arttığını göz önünde bulundursak en kötü senaryoyu önlemek için ne tür bir çözüm gerekir?

Barış sürecini yeniden canlandırmak İran'la mevcut ya da gelecekte olası bir soğukluğu etkisiz hale getirmede kilit rol oynayacaktır. Odak noktamız yeniden İsrail-Filistin çatışmasının çözümü olmalı. Bu çözülmemiş çatışma, dünyadaki bir milyardan fazla Müslümanın duygusal desteğini kazanmak isteyen herhangi bir birey ya da kuruluş için birleştirici bir rol oynamaktadır.

Ürdün'ün bu konudaki yaklaşımı sabit. İran, uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmek için sağlam bir irade göstermelidir. Ancak İran'a yapılacak olası bir askeri müdahale Orta Doğu'da istikrarsızlığı artırır ve ABD, Avrupa ve İsrail açısından çok büyük olumsuz etkileri olur. Bu aşamada bölgenin yeni bir krize ihtiyacı yok.

Irak'a gelince, çok önemli bir komşumuz. Amerikan askerlerinin çekilmesinden sonra bölgedeki durumu yakından takip ediyoruz. Bu aşamada Irak için önemli olan uzlaşma ve ulus inşa sürecidir. İstikrar, güvenlik, ekonomik kalkınma ve genel anlamda Irak halkının refahı için her tür diyalog ve koalisyon çabalarını desteklemeye hazırız.

Arap Baharı'nın hükümetinizin ilerici kanadının güçlenmesini sağladığını ve bunun da Ürdün'ün gelişimine katkıda bulunduğunu söyleyebilir misiniz?

Arap Baharı Ürdün için mükemmel bir fırsat oldu.

Uzun zamandır reform süreci üzerinde çalışıyorduk, son 12 yılda, çok önemli ekonomik reformlar gerçekleştirmeyi başardık: telekom ve bilgi teknolojilerinden (IT), serbest ticarete, temel ekonomik sektörlerin liberalleşmesini sağladık. 2000 yılında ABD ile serbest ticaret anlaşması imzalayan ilk Arap ülkesi olduk. Türkiye ile 2009 yılında bir

serbest ticaret anlaşması imzaladık ve AB ile ortaklık anlaşmamıza da ek olarak birçok diğer ülke ile benzer anlaşmalar gerçekleştirdik.

Tüm bu değişiklikler daha güvenli, üretken ve kendine güvenen bir orta sınıfın Ürdün kalkınmasının temel taşı ve siyasi ve ekonomik hayatın bel kemiği olmasını teşvik amacı taşıyordu. Orta sınıfın gelişmesi ancak demokrasilerde mümkündür. Şahsım ve yıllardır değişimi destekleyen tüm Ürdünlülerin de bildiği gibi, geniş çaplı ve kapsamlı bir ekonomik reform eşdeğerde bir siyasi reformla desteklenmelidir.

Fakat konu ne zaman esaslı siyasi reforma gelse, içeride direniş hep sert olmuştu. Bende dahil, bazılarımız bunu 'old guard' (yeniliklere karşı güç merkezi) olarak tanımlıyoruz, kimileri ise yerleşmiş çıkarlar ya da kimileri de değişim korkusu olarak yorumluyor. İşte tam da bu nedenle geçen yıla kadar Ürdün'de reform sürecinin 'iki adım ileri bir adım geri' şeklinde ilerlediğini belirtmiştim. Derken, Arap Baharı geldi ve değişim karşıtı direncin üstesinden gelerek reforma yönelik daha istekli ve kapsamlı adımlar atmamıza fırsat verdi.

Geçtiğimiz yıl ülkenizde yapılan demokratik reformları ve bunların şimdiye kadarki etkilerini anlatabilir misiniz? Ürdün'de seçimler ve siyasi reformlar açısından 2012'nin geri kalanını nasıl görüyorsunuz?

2012 yılı için iyimserim. Bu yılın Ürdün için asıl reform yılı olacağına inanıyorum. Net bir yol haritamız ve bunun sonucunda parlamenter hükümet hedefimiz var.

Programımız ayarlanmış durumda. Hükümet ve parlamentonun önünde zor bir süreç var - hazırlanması ve yürürlüğe konması gereken düzinelerce siyasi yasa var- ancak şimdiden ilerleme kaydetmiş durumdalar. Şunu tekrar etmekten yorulmayacağım; bu değişiklikler bir son değil, yalnızca bir başlangıçtır.

2011'in başında yeni seçimler ve siyasi parti yasalarıyla ilgili tavsiyeler sunmakla görevlendirilmiş Ulusal Diyalog Komitesi'ni kurarak işe başladık. Neredeyse hemen hemen aynı esnada da, saygın Ürdünlü devlet adamlarından oluşan Kraliyet Komitesi anayasa değişiklik taslağını hazırladı. Bu değişiklikler Parlamento tarafından tartışılarak duyuruldu ve Eylül 2011'de onaylandı.

Toplam 131 maddenin 42'sinde düzenlemeye gidilmesinden söz ediyoruz, yani anayasanın üçte biri değiştirildi. Anayasa mahkemesi ve bağımsız seçimler kurulu oluşturuldu; daha güçlü insan hakları teminatı takdim edildi; hükümetin geçici yasalar çıkarma yetkisine sınırlamalar getirilerek gücün denetim ve dengelenmesi için yeni mekanizmalar oluşturuldu.

Bu anayasal düzenlemeler ilk önemli adımdı. Bir diğer adım ise Ocak ayında Parlamento'ya sunulan siyasi parti yasa tasarısı oldu. Reform stratejimizin temel direklerinden biri, siyasal katılımı geliştirerek olgun ve verimli bir parti sistemi oluşturma amacıyla siyasi partileri güçlendirmeye dayanıyor.

Bir sonraki önemli adım ise Mart ayında parlamentoya sunulması beklenen yeni seçim yasaları olacak. Bu ve diğer kanunlar daha şeffaf, daha özgür ve adil belediye ve parlamento seçimlerinin önünü açacak.

Halkın reform sürecinin yavaş ilerlemesi konusundaki sabırsızlığına hak veriyor musunuz?

Kendim de sabırsızlanıyorum fakat kabul etmeliyiz ki hükümet ve parlamentonun işi zor - süreci kapsamlı tutarken aynı zamanda hızlı olmaları gerekiyor. Gerçekten kapsamlı ve açık ulusal reform çabalarının zaman aldığını kesinlikle anlıyorum. Ama aynı zamanda hükümet ve parlamentoya olabildiğince hızlı davranmaları yönünde çağrıda bulunuyorum: özellikle parlamenter seçimler konusunda momentumu korumalıyız çünkü reform sürecinin güvenilirliğini riske atıp insanları hayalkırıklığına uğratabırız. Ayrıca bölgede demokratik dönüşümün barışçıl ve uzlaşmacı bir şekilde gerçekleştirilebileceğini gösterme hususunda örnek olabilmemiz için emsalsiz bir fırsat var elimizde ve bunu kaçırmak istemiyoruz.

Ürdün İslam ve laiklik arasındaki dengeyi nasıl kurdu ve bu durum ulus inşası çabalarını ne yönde etkiledi?

Kuruluşundan bu yana Ürdün, İslamın asıl mesajı olan barış, hoşgörü ve saygıyı benimsemiştir. İslami mirası ve kimliğinden ötürü Ürdün, kültürel, etnik ve dini çeşitliliğiyle eşsiz bir modeldir. Araplar, Çerkezler, Çeçenler, Müslümanlar ve Hristiyanların eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğu özgün bir mozaiktir.

Gerçek İslam ile gelişim, modernleşme, sosyal adalet, demokrasi, farklılıklara saygı ve toplumların genel anlamda laiklikle bağdaştırdığı diğer bir takım değerler arasında hiç şekilde bir çelişki yoktur. İslamın çağdaş yaşamla bağdaşmadığı ya da 'uzlaşma' gerektirdiği görüşü yanlıştır.

2004 yılında İslam'ın asıl içeriğini modern dünyaya açıklamak amacıyla 'Amman Mesajı'nı verdim.

Bu mesajla, aralarında Türkiye'den akademisyenlerin de olduğu 500'den fazla İslam'ın önde gelen bilimadamı, İslam'ın ne olup ne olmadığı ve ne tür eylemlerin İslam'ı yansıtır yansıtmadığı konusunda hemfikir olup bunu beyan etmeyi tarihte ilk defa başarmış oldu.

Arap ayaklanmalarında ve Ürdün'ün günümüz ve geleceğinin kamusal ve siyasi yaşamında kadının yeri nedir?

Bu soru için minnettarım. Arap Bahar'ında kadının rolüne gereken önem hala verilmemekte. Kadınların aktif ve cesur katılımı olmasaydı Tahrir Meydanı'nda ve bölgedeki diğer bütün eylemler bu kadar başarılı olamazdı. Kadınlar değişimin ayrılmaz bir parçası olmadıkça hiç bir kalıcı olumlu başarı elde edilemez.

Ne yazık ki, Ürdün'de kamusal ve siyasal yaşamda kadınların sayısı beklentilerimizin altında. Cinsiyet eşitliği konusunda bir çok yasal engel kaldırıldı, son yıllarda kaydedilen ilerlemenin etikileyici olduğunu söyleyebiliriz. 2010 yılındaki son seçimlerde Temsilciler Meclisi'ndeki kadın milletvekili kontenjanını ikiye katladık.

Ürdün'de kadınlar uzun zamandır senatör ve kabine bakanı olarak görev yapmaktalar ve kadın yargıç sayısı da giderek artmakta. Fakat önümüzde hala uzun bir yol var. Önümüzdeki engelleri küçümseyecek değilim fakat geleceğe olan inancımı da gizlemeyeceğim: Ürdün'de orta öğretimde okuyan öğrencilerin yüzde ellibeşini kız öğrenciler oluşturuyor. Bu ülkemizin geleceği açısından iyiye işaret eden bir istatistik.

Eğer Ürdün devrim yerine evrim sürecini yönetebilirse, bu insan hakları ve yaşam standartlarını aşama aşama iyileştirmeyi amaçlayan diğer ülke liderlerinin elini güçlendirebilir. Ürdün'ün Arap Dünyası ötesinde de bir model rolü olabileceğine inanıyor musunuz?

Babam Majesteleri merhum Kral Hüseyin'den bir alıntı yapmak istiyorum izninizle: “İyi bir model olmak için çaba sarfediyoruz ancak başkalarının mutlaka takip etmesi gereken bir model değil, kendi sınırlarında daha iyi bir gelecek kurmak isteyenlere ilham kaynağı olabilecek bir model.” Konu demokrasi ve yönetim olduğunda hiç bir ülkenin diğerlerinin onu takip etmesini sağlayacak sihirli bir formülü yoktur. Arap dünyası ve ötesindeki her ülke, kendi rotasını belirleyip kendi hızında yol alacak. Değişimin kalıcı olması ancak her ülkede kendine özgü olmasıyla mümkün. Bunu söylemişken, tabii umuyoruz ki diğerler ülkeler Ürdün örneğine bakarak kendileri için faydalı ve uygulanabilir olan dersleri alırlar.

Eğer Ürdün'ün reform sürecindeki unsurları ve çabayı tek bir kelimeyle tanımlayacak olsaydım bu muhtemelen “diyalog” olurdu. Hızlandırılmış, evrimsel, uzlaşmacı reform sürecimiz Ulusal Diyalog Komitesi ile başladı. Ulusal Diyalog bizim için tek seferlik bir komite değil, bunu siyasi yaşamımıza yerleştirmek istiyoruz.

Türkiye ve Ürdün el ele vererek bölgedeki gelişmelere daha etkin bir biçimde yön vermeyi başarabilirler miydi? Kaçırılmış bir fırsat görüyor musunuz?

Türkiye ve Ürdün'ün geliştirdiği yakın ilişkilerin ve koordinasyonun geldiği noktadan çok memnunum.

Geçtiğimiz yıl boyunca bölgedeki belirsizlik devam etti. Bu kararsızlık ortamında, Ürdün komşularıyla uyum içinde olmuş ve Arap Birliği çatısı altında hareket etmiştir.

Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulması, İsrail-Filistin sorununun olası bir barışçıl çözümünü olumlu mu yoksa olumsuz olarak mı etkilemiştir?

Birkaç yıl önce Başkan Clinton bana, İsraililerin ancak güçlü bir pozisyonda olduklarında müzakere edebildiğini söylemişti: bugün, İran konusunda ABD ile ters

düŖen, Türkiye ile iliŖkileri zedelenen, en ılımlı komŖu Arap ülkelerinde bile gittikçe yaygınlaŖan bir öfke ve soyutlanma ile karŖılaŖan İsrail güçlü bir pozisyonda değil.

Fakat bu durumda bile İsrail hükümetinin seçeneği var. Ya bu deęiŖen bölgede tüm statü sorunlarını çözmek için anlamlı bir Ŗekilde barışçıl müzakerelere ciddiyetle girer ve iki-devlet çözümlünü gerçekleştirirler ya da bölgesel değişiklikler için barış müzakerelerini göz ardı ederler. Kaldi ki bu ikinci seçenek İsrail'in gelecekteki yaptırımları ve Arap baharı sonrası konumu için ciddi sorunlara neden olabilir.

Daha önceki bir röportajınızda Ürdün'ün bölgede İsrail ile iliŖkilerini yürütebilen tek ülke olarak kaldığını belirtmiŖtiniz. Ürdün'ün hem bölgesel hem de küresel olarak İsrail ve Filistin arasındaki barışın sağlanmasındaki rolü nedir? İsrail ile iliŖkiler göz önünde bulundurulduğunda ülkeniz ne tür baskılarla karŖılaŖmaktadır?

İsrail-Filistin sorununun çözümlü ve iki devletli sistemi kurmayı başarmak Ürdün için ulusal bir amaçtır. Ayrıca bu hem bölgenin hem de dünyanın yararınadır. Ürdün hep barış için çaba sarf etmiŖtir ve İsrail-Filistin sorununa çözümlü bulmak için çalışmaya devam edecektir.

Her zaman barışının getirisinin yine barış olacağını savunuyorum. Bizim için barış her zaman vardı ve her zaman stratejik bir seçim olarak kalacaktır. Fakat İsrail politikalarına karŖı öfke bölgede en yüksek seviyeye çıkmıŖ durumda. İlimli siyasi partiler ve gruplar bile artık İsrail ile bölgede barışı sürdürmenin mantıklı bir yol olup olmadığını sorgular hale geldiler.

Sizce Arap Baharı, Orta Doğu'da barış sağlanmasa da vatandaşlarına güven veren iyi yönetimlerin hüküm sürdüğü rejimleri beraberinde getirebilir mi?

GeliŖme ve istikrar için barış her zaman ön koŖuldur ve aynı zamanda bu ikisi demokrasi ve iyi yönetimin de en temel unsurlarıdır. Barış olmadan bölge potansiyeline hiç bir zaman tam olarak ulaşmayacaktır. Modern tarihimiz bu gerçeğin kanıtı niteliğindedir.

* Bu röportajın orjinal versiyonu Turkish Policy Quarterly (TPQ) Kış 2012 sayısında yayımlanmıŖtır. Daha fazla bilgi için lütfen www.turkishpolicy.com adresini ziyaret ediniz. Tercüme: Tuęçe Özdeniz